

OMGAAN MET LEERLINGEN MET GEDRAGS- EN EMOTIONELE PROBLEMEN

PVOC Vlaams-Brabant en Brussel H.G.

SMAAKMAKERS

Lezen ...

- PUDNEY W. & WHITEHOUSE E. (2012) Kleine vulkaantjes. Jonge kinderen leren omgaan met boosheid en woede, Nieuwezijds, Amsterdam, 287 p.

Bevat – vanaf 5 jaar en per leeftijdscategorie - praktische oefeningen, verhalen en spelletjes doe kinderen leert omgaan met boosheid en woede. Daarnaast geeft het boek ook technieken en adviezen waarmee ouders en leerkrachten inzicht krijgen in de oorzaken van boosheid en driftbuien.

Uitgebreide bespreking in Caleidoscoop, jg. 26, nr.6, nov-dec 2014

- Caleidoscoop, j.29, nr.3, mei-juni 2017 is bijna **themanummer** over gedragsproblemen:
 - Pedagogisch klimaat op orde? – Peter de Vries
 - Preventie – Kees van Overveld
 - Groepsplan gedrag - Getuigenissen twee CLB-collega's
 - Relationale agressie LO – Weyns, Verschuereen en Colpin
- VLOR (2005) 'Onderwijskansen voor jongeren met gedrags- en emotionele problemen' (21,90 euro), Garant-Uitgevers – Somersstraat 13-15 – 2018 Antwerpen – tel. 03 231 29 00 – uitgeverij@garant.be – www.garant.be (2005)

Tien tot twintig procent van de Vlaamse kinderen en jongeren heeft ernstige leer- of gedragsproblemen. Ze voelen, denken en handelen vaak niet volgens de geijkte patronen. Ze zijn 'grillig en onvoorspelbaar' en dat is ook hun schoolloopbaan. Hoe ga je ermee om op school? De Vlaamse Onderwijsraad brengt de problemen in kaart. Acht deskundigen leveren hun bijdrage, op zoek naar oplossingen.

- VANDEBRIEL, Piet Praten met kinderen op school. Uitgeverij ACCO

Er wordt in drie grote thema's geschetst hoe de dialoog met een kind best kan worden aangepakt. In het eerste thema wordt verduidelijkt op welke wijze kinderen van volwassenen verschillen. De focus ligt daarbij op de ontwikkeling die een kind doormaakt, en hoe dit zich laat zien in de concrete realiteit. Het tweede thema zet de contouren van een goed gesprek uit. Hoe organiseren we het? Wat is nodig om het vlot te laten lopen? En hoe moeten een aantal dingen bekeken, geanalyseerd en geïnterpreteerd worden? Het derde thema spitst zich toe op het gesprek zelf. Hoe beginnen we eraan, wat zeggen we best wel en, vooral, best niet. En hoe implementeren we alles waar vooraf aan werd gedacht?

- STRUYF, Elke, ADRIAENSENS, Stefanie & VERSCHUEREN, Karine Geïntegreerde zorg op school. Uitgeverij ACCO

Een inspiratieboek voor de praktijk

Dit boek bundelt de belangrijkste inzichten uit een grootschalig onderzoek naar het zorgbeleid in Vlaamse basis- en secundaire scholen. Aan de basis van dit onderzoek ligt een geïntegreerde visie op zorg, waarbij de leraar een centrale rol vervult in het opnemen van zorgtaken en hierbij ondersteund wordt door een goed uitgebouwd zorgbeleid op school. De auteurs bespreken niet alleen de resultaten maar reiken ook concrete handvatten aan om een geïntegreerde zorgverlening op school uit te bouwen. Wat zijn de kenmerken van een geïntegreerd zorgbeleid op school? En op welke manier beïnvloeden deze kenmerken de mate waarin leraren zich opgewassen voelen om zorgtaken op te nemen? hoe kan de zorgverantwoordelijke een meerwaarde betekenen? En welke zorg nemen leraren juist op in de klas? Het zijn enkele vragen waarop dit boek een antwoord geeft

- VAN OVERVELD, Kees Groepsplan Gedrag. Uitgeverij PICA

Planmatig werken aan passend onderwijs

Groepsplan gedrag leent zich uitermate goed om gedragsproblemen te voorkomen door het aanbieden van goed onderwijs. Hierbij staat centraal dat aandacht besteden aan alle kinderen, zodat ze de ondersteuning krijgen die ieder kind nodig heeft, met gebruikmaking van een gelaagde en planmatige aanpak.

- VAN OVERVELD, Kees SEL. Uitgeverij PICA – Pelckmans pro

Sociaal emotioneel leren als basis

Het is belangrijk dat scholen zich – naast het schoolse leren – nadrukkelijker gaan richten op sociaal-emotioneel leren (SEL). Want door SEL leer je omgaan met jezelf en de ander. Leerlingen die hun eigen emoties begrijpen en zich kunnen inleven in de ander, zullen bijvoorbeeld minder snel geneigd zijn anderen te kwetsen of pijn te doen. Wanneer kinderen leren conflicten op te lossen en op hun eigen gedrag te reflecteren, kunnen zij beter relaties onderhouden.

- GOLLY, Annemieke & SPRAGUE, Jeff Positive Behavior Support, Goed gedrag kun je leren! Uitgeverij PICA

Doelmatige strategieën voor in de school

Er worden eenvoudige, maar doeltreffende methoden aangereikt om alle medewerkers op school op één lijn te krijgen wat betreft het omgaan met gedrag op het niveau van de school, de klas en individueel. School Wide Positive Behavior support is bedoeld om antisociaal gedrag op school van kinderen in de leeftijd van 4-18 jaar zo vroeg mogelijk aan te pakken en om te buigen naar positief gedrag; jarenlang onderzoek heeft de effectiviteit ervan aangetoond.

- COPPENS, Leonie, SCHNEIJDERBERG, Marthe & VAN KREGTEN, Carina Lesgeven aan getraumatiseerde kinderen. Uitgeverij SWP

Een praktisch handboek voor het basisonderwijs

Door uiteenlopende omstandigheden kunnen kinderen op jonge leeftijd chronisch getraumatiseerd raken. De gevolgen hiervan zijn over het algemeen ernstig en vergaand doordat het de ontwikkeling van de hersenen negatief beïnvloedt. Kinderen hebben hierdoor onder meer moeite met leren, met het reguleren van hun emoties en gedrag en met vertrouwen op zichzelf en in de ander. Sommige kinderen zijn onrustig, en kunnen zich niet concentreren omdat ze voortdurend alert zijn op gevaar. Andere kinderen maken zich juist zo onopvallend mogelijk omdat dat hun overlevingskansen heeft vergroot. Er zijn ook kinderen die door een schijnbaar kleine of voor anderen onbegrijpelijke aanleiding agressief reageren omdat hun hersenen nog in de vechtstand staan. Voor leerkrachten is dit gedrag vaak moeilijk te begrijpen. Dit boek biedt leerkrachten, zorgcoördinatoren en leerlingenbegeleiders onmisbare kennis en vaardigheden om goed om te kunnen gaan met gedrag van getraumatiseerde leerlingen. Door traumasensitief onderwijs te bieden aan de kinderen die het nodig hebben, wordt het klasklimaat voor alle kinderen veiliger, is er meer effectieve leertijd en worden de leeropbrengsten van alle kinderen hoger.

- DE JONG, Willem & DE JONG, Annelies Ontwrichte kinderen in het onderwijs. Uitgeverij PICA

Een verborgen epidemie

Kinderen met hechtingsproblematiek en getraumatiseerde kinderen worden in het onderwijs lang niet altijd herkend. Het risico op misinterpretatie van hun gedrag is groot, omdat het soms lijkt op dat van leerlingen met

ADHD, autisme, angst, depressie of gedragsstoornissen. Leerkrachten ervaren, als ze de oorzaak wél herkennen, vaak onmacht en handelingsverlegenheid. Verwaarloosde, getraumatiseerde leerlingen, maar ook hun ouders en leerkrachten hebben recht op onderwijs waarin de nieuwste inzichten en methodieken worden gebruikt. Met dit boek wil men onderwijsprofessionals wijzen op de signalen, risico's en gevolgen van deze problematiek, en hun handvatten geven voor het werken met deze leerlingen. Want het goede nieuws is, dat onderwijsprofessionals een positieve bijdrage kunnen leveren aan het herstel van beschadigde leerlingen.

- CRONE, Eveline Het puberende brein. Uitgeverij Prometheus – Bert Bakker

Over de ontwikkeling van de hersenen in de unieke periode van de adolescentie
De adolescentie is een unieke periode waarin de hersenen zich nog volop ontwikkelen. In dit boek wordt beschreven wat er de laatste jaren is ontdekt over de hersenen van adolescenten. Er wordt uitgelegd, op basis van recente inzichten uit waar de emotionele stormen vandaan komen, waarom de mening van vrienden opeens veel belangrijker wordt dan die van ouders, en wat we van adolescenten kunnen verwachten op school. De adolescentie is niet alleen een tijd van risico's en grenzen, maar ook van unieke mogelijkheden.

- VAN DE WOLF, Kees & VAN BEUKERING, Tania Gedragsproblemen in scholen uitgeverij Acco

Het denken en handelen van leraren

Dit boek gaat over gedragsproblemen in scholen. De onderwijsleersituatie staat centraal, vooral het denken en handelen van leraren. Het gaat om hun visie, hun houding, overtuigingen en gevoelens ten opzichte van gedragsproblemen en hun strategieën. Wat doen ze om gedragsproblemen te voorkomen, te beperken of op te lossen? Het boek integreert eigen onderzoek naar praktijkkennis van leraren met wetenschappelijke literatuur. Hierdoor is het een rijke bron voor het tegemoetkomen aan specifieke onderwijsbehoeften van leerlingen, terwijl tegelijkertijd rekening wordt gehouden met de eis om voor alle leerlingen in een klas een uitdagende en ondersteunende leeromgeving te creëren.

- VIGNERO, Gerrit De draad tussen cliënt en begeleider Uitgeverij Garant

De emotionele ontwikkeling als inspiratiebron in de begeleiding van personen met een verstandelijke handicap
De draad is een metafoor voor hoe de verbinding tussen mensen groeit doorheen de verschillende ontwikkelingsstappen. Het is een poging om deze verbinding te verduidelijken bij personen met een verstandelijke handicap zodat ouders en begeleiders gemakkelijker het niveau van emotionele ontwikkeling kunnen vertalen naar hun handelen. Het is een begrippenkader dat begeleiders en ouders kan helpen om de emotionele ontwikkeling van personen met een verstandelijke handicap te concretiseren en te vertalen. Welke draad je best hanteert, hangt af van de fase in de ontwikkeling die je bij de cliënt herkent. We zetten de stap van ontwikkelingspsychologie naar ontwikkelingsorthopedagogiek, van Wat kan ik weten over de ontwikkeling? naar Wat kan ik doen om mij in te voegen in deze ontwikkeling? De metafoor van een draad wil helpen om bij de opvoeding of begeleiding de juiste afstemming te vinden, ook als die opvoeding of begeleiding moeilijk loopt.

- OMER, Haim Geweldloos verzet in gezinnen Uitgeverij Bohn Stafleu van Loghum

Een nieuwe benadering van gewelddadig en zelfdestructief gedrag van kinderen en adolescenten
Agressie en geweld binnen en buiten het gezin stellen menig opvoeder, leerkracht en hulpverlener voor een dilemma. Met regelmaat wordt gepleit voor een 'hardere' aanpak, maar escalatie ligt op de loer. Een effectief alternatief is te vinden in de basisprincipes van geweldloos verzet. Dit boek opent met een bespreking van Gandhi's methode van geweldloos verzet en toepassing daarvan in de context van het gezin. Inzicht in escalatieprocessen tussen opvoeders en kinderen kan helpen bij het voorkomen daarvan. Het boek bevat een

praktische handleiding met veel voorbeelden en heldere instructies voor het begeleiden van ouders. Daarmee kunnen zij de principes van geweldloos verzet direct in de praktijk brengen. Verder wordt aandacht besteed aan specifieke thema's als geweld tegen broers en zusjes, kinderen die het gezin 'terroriseren', het belang van samenwerking tussen ouders en leerkrachten en de toepassing van geweldloos verzet in de maatschappij.

- KOEMAN, Paulina & VRANKEN, Sabine Wat kan je van stokstaartjes leren? Uitgeverij ACCO

Interventietechnieken voor oplossingsgericht werken met kinderen en jongeren

Dit boek reikt succesvolle interventietechnieken aan om oplossingsgericht te werken met kinderen, jongeren en gezinnen. Eerder dan op zoek te gaan naar de oorzaken van problemen, geven ze een zo gedetailleerd mogelijk beeld van hoe de toekomst eruitziet, wanneer de problemen opgelost zijn. De beschreven interventietechnieken brengen de krachten en de hulpbronnen van het kind, de jongere en zijn gezin aan het licht. Ze helpen hen om eigen doelen te formuleren en een zicht te krijgen op de stappen die ze in die richting kunnen zetten. Zo krijgen ze het roer van hun leven weer in handen. De vele praktijkvoorbeelden in dit boek laten zien dat oplossingsgericht werken daadwerkelijk werkt! Jeugdhulpverleners, psychotherapeuten, maar ook leerkrachten, zorgcoördinatoren, leerlingbegeleiders en CLB-medewerkers vinden in dit boek de basisvoorwaarden en een uitgebreide toolkit om oplossingsgericht werken in de praktijk te brengen.

Doen...

- MONTSMA Reinette (2014) Rambam ramla... de boze bui, Libre N.V., 32 p.

Een boek dat ouders, kinderen en anderen kan ondersteunen in het omgaan met boze buien. Geschreven door een professional uit de gezondheidszorg.

Bespreking: SharePoint > kleuters > ontwikkeling > gedrag en emotie

- FRANSEN Yvonne (2016) Emowijzer, SWP, Amsterdam, 44 p.

De Emowijzer is een hulpmiddel om samen met het kind te praten over wat het voelt. Het kind leert (m.b.v. afbeeldingen van poppetjes) vertellen wat er dwarszit, leert begrijpen dat het in en uit zijn gevoelens 'schommelt' en dat gevoelens bij het leven zelf horen.

De Emowijzer is voor alle kinderen vanaf ongeveer 2,5 jaar tot en met 12 jaar en is extra geschikt voor verlegen kinderen, hooggevoelige kinderen, kinderen met communicatieve beperking (spraaktaalachterstand; stotteren, ASS) kinderen die pesten of gepest worden, kinderen van gescheiden ouders.

Bespreking: SharePoint > kleuters > ontwikkeling > gedrag en emotie

- Kids' Skills. en Mission Impossible. Uitgeverij Pica

Kids' Skills is een speelse, praktische benadering voor het oplossen van moeilijkheden waarmee kinderen worden geconfronteerd. Centraal staat één heel belangrijk idee: praktisch alle problemen kunnen worden opgevat als vaardigheden die nog ontwikkeld moeten worden. Kids' Skills is bedoeld voor kinderen van 4 tot ongeveer 12 jaar.

Mission Possible is een persoonlijk ontwikkelingsprogramma voor jongeren in de leeftijd van circa 11 tot 18 jaar.

Beide zijn ontwikkeld door de bekende Finse psychiater Ben Furman. Ze zijn gebaseerd op de filosofie van het oplossingsgerichte denken: focus op wat werkt en gebruik dit om nieuwe mogelijkheden te ontdekken.

De reeks biedt boeken over de methode, werkboeken, posters...

Meer info: <https://www.uitgeverijpica.nl>

- ADHD toolkit, UPC KU Leuven

De ADHD-toolkit is ontworpen via het UZ Leuven en dient om leerlingen lager en buitengewoon lager onderwijs met ADHD te begeleiden naar meer adequaat gedrag. De kit is ontwikkeld als een spel leerkracht en leerling.

Een bevraging naar het gebruik in scholen, leverde het volgende resultaat:

De Toolkit wordt weinig volledig gebruikt wegens uitgebreidheid en complexiteit. Ze wordt wel selectief ingezet, bv. theoretische achtergrond, aangebrachte hulpmiddelen (tips). Zorgcoördinatoren kennen deze toolkit wel, leerkrachten minder. Voor jonge kinderen (kleuters en eerste leerjaar) wordt hij als minder bruikbaar ervaren. Vereenvoudiging in gebruik kan leerkrachten meer aanmoedigen om het te gebruiken.

Meer info: <http://www.upckuleuven.be/nl/adhd-toolkit>

- Inspiratiegids samen veerkrachtig: <http://logo-oostbrabant.be/content/inspiratiegids-samen-veerkrachtig>

Bundeling inspiratie voor geestelijke gezondheidszorg: promotiemateriaal, spelen, werkwinkels... alle leeftijden.

- *Het Toverbos*
 - *Samenspel in de kleuterklas*
 - *TOP-spel*
- } zie besprekingen achteraan

Opzoeken...

www.prodiagnostiek.be

<https://kleutergewijs.wordpress.com/category/ontwikkelingsdomeinen/socio-emotionele-ontwikkeling/>

Enkele voorbeelden:

- <https://kleutergewijs.wordpress.com/2018/02/21/ettertje-in-de-klas-het-verhaal-van-een-kopp-kind/>
- <https://kleutergewijs.wordpress.com/2017/11/08/conflicten-oplossen-meer-dan-sorry-zeggen-en-een-handje-geven/>
- <https://kleutergewijs.wordpress.com/2017/06/25/pief-poef-paf-spelend-vechten-in-de-klas/>
- <https://kleutergewijs.wordpress.com/2017/03/26/van-bengeltjes-naar-engeltjes-wat-je-kan-doen-om-de-socio-emotionele-ontwikkeling-te-bevorderen/>

www.klasse.be

Enkele voorbeelden:

- <https://www.klasse.be/110793/lastig-gedrag-emoties-school-plaats-troosthoek-bozenplek/>
- <https://www.klasse.be/47544/veerkracht-kind-verhogen-8-oefeningen/>
- <https://www.klasse.be/47258/leerlingen-psychische-problemen-helpen/>
- <https://www.klasse.be/47036/leraren-praten-over-gevoelens/>
- <https://www.klasse.be/47079/leraar-geen-therapeut/>

www.vonkennisie.be: wil leraren en scholen inspireren om een context te creëren waarin leerlingen graag leren.

Dat doen ze via nascholing: een open aanbod of een aanbod op maat van de school.

www.sfeeropschool.be: ideeën om werk te maken van sfeer op school. Leerlingen secundair vinden er een zelftest, ideeën voor actie en tips om leerkrachten te overtuigen.

Bekijken...

- Children see – children do: <https://www.youtube.com/watch?v=KHi2dxSf9hw>
- Another Brick in The Wall – Pink Floyd: <https://www.youtube.com/watch?v=YR5ApYxkU-U>
- Every kid needs an champion – Rita Pierson:
https://www.ted.com/talks/rita_pierson_every_kid_needs_a_champion?language=nl

Het Toverbos - Het project

Het Toverbos is een project van

Fonds Gavoorgeeluk
preventie van depressie en suïcide

Beheerd door de Koning Boudewijnstichting

De stichting wil bijdragen tot **preventie van depressie en suïcide** en dus tot meer geluk in de samenleving, door aandacht voor en omkadering van mensen met groei pijnen, vooral bij jongeren.

Ga voor Geluk vzw steunt de implementatie van wetenschappelijk onderbouwde preventieprojecten en – programma's en vooral de daaraan verbonden effectiviteitstudie. De stichting richt zich op de volgende domeinen:

- Inventarisatie “best practices worldwide”,
- Scholieren: kleuter-, lager- en middelbaar onderwijs,
- Studenten: hoger onderwijs,
- Hoogbegaafdheid,
- Nabestaanden,
- Werkomgeving.

Wat is het Toverbos

Het Toverbos is één van de projecten van Ga voor Geluk. Het is een vorm van psychodrama met kinderen, ontwikkeld door Niki Jeannin, onder supervisie van prof. Peter Adriaenssens.

Het Toverbos is tegelijk de ‘ruimte’ (we gaan naar het Toverbos) en het ‘spel’ voor een groep kinderen, dierenhandpoppen en een begeleidende volwassene. Zo oefenen en experimenteren ze met situaties uit het dagelijks leven. Ze kunnen er op een veilige manier gevoelens uiten, leren verantwoordelijkheid dragen en zelf problemen oplossen. Het Toverbos geeft aan de begeleider ook mogelijkheden om beter zicht te krijgen op eventuele problemen bij kinderen.

Het doel van het Toverbos is preventief de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen bevorderen, meer bepaald:

- ervaringen aanbieden in leggen en verruimen van sociale contacten;
- bevorderen van sociale weerbaarheid (veerkracht);
- leren omgaan met eigen gevoelens en die van anderen;
- leren omgaan met conflicten en bedenken van uitwegen voor problemen.

<http://www.gavoorgeeluk.be/projecten/toverbos-kleuters-leren-omgaan-met-emoties>

Effectiviteitsonderzoek Het Toverbos

Tijdens het pilootproject werd de methode ‘Het Toverbos’ uitgetest in drie pilootscholen. De reacties waren enthousiast, maar de kleuteronderwijzers beklemtoonden de nood aan opleiding om de methodiek optimaal in te voeren. Vooraleer ‘Het Toverbos’ in de opleiding te integreren, zette de HUB (Hogeschool – Universiteit Brussel) i.s.m. de vzw Ga voor Geluk een kleinschalig onderzoek op bij studenten kleuteronderwijzers.

Het onderzoek peilt enerzijds naar de **effecten** van de methodiek. Anderzijds wil het de **sterktes en zwaktes** van ‘Het Toverbos’ in kaart brengen en eventuele aanpassingen voorstellen.

- **Effecten van ‘Het Toverbos’**
 - Op de **sociaal-emotionele ontwikkeling** van kleuters

- Algemeen: alle kleuters zijn ‘gegroeid’ o.w.v. natuurlijke evolutie
 - Bij kleuters Toverbos is er **significant positief effect** op ‘**coöperatie**’, d.w.z. dat ze zich beter aanpassen aan regels en instructies, dat ze beter meewerken, beter gepast deelnemen aan het klasgebeuren.
 - De interventies hebben voornamelijk effect op de ‘laag’-groep (in praktijk de te drukke of net teruggetrokken kleuters). M.a.w. vooral kinderen die het nodig hebben profiteren extra. Bv. stille kinderen bloeien meer open en verwerven een plaatsje in de groep, drukke kinderen nemen een ‘andere rol’ op, houden rekening met afspraken.
- Op het **observeren** en **aandacht hebben** voor eigenheid door kleuteronderwijzers
- Geen significante effecten gevonden in **leerkrachtstijl** (stimuleren, gevoeligheid voor beleving en autonomie verlenen)
MAAR plafondeffect (resultaten premeting waren al erg hoog)
beperkingen onderzoek
 - Niet meer gegroeid in **kindgericht observeren**
MAAR beperkingen onderzoek
 - Algemeen: alle studenten gaan vooruit in **basiscompetenties**
 - Significant sterkere vooruitgang voor studenten Toverbos voor bepaalde basiscompetenties. Studenten zelf voelen dit ook zo aan. Er werd vooral vooruitgang geboekt op het **zich kunnen inleven** in de leefwereld van de kleuter en in het kunnen **omgaan met probleemsituaties**.

• Conclusies

Zeker de moeite om de methodiek in de Lerarenopleiding te implementeren

Voorwaarden: - keuze zodat het met volle enthousiasme kan gevolgd worden
- vaak reflecteren op + bespreken van eigen handelen
- aandacht besteden aan sterktes en zwaktes van de methodiek

Opleidingsaanbod

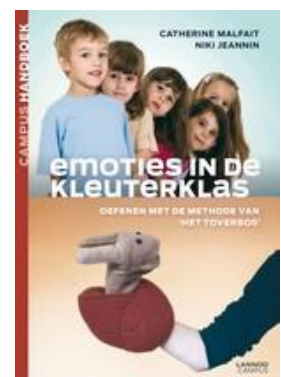
biedt Het Toverbos aan als keuzevak in de basisopleiding Bachelor Kleuteronderwijs. In het kader daarvan kunnen studenten ook stage doen.

Voor externen werd een gecertificeerde opleiding uitgewerkt. Zo werd een 35-tal leerkrachten opgeleid, die over het algemeen enthousiast waren.

Momenteel zit Het Toverbos niet meer in open aanbod, maar een aanbod op maat is mogelijk.

Een handboek bij de opleiding ligt sinds 2012 in de boekhandel en kost momenteel € 24,99.

- MALFAIT, Catherine & JEANNIN, Niki (2012) Emoties in de kleuterklas. Oefenen met de methode van ‘Het Toverbos’. Leuven, LannooCampus Uitgeverij, 204 p.

Het Toverbos - Het boek

Auteur:	Niki Jeannin, Peter Adriaenssens & Els Mertens
Titel:	Beter omgaan met de emoties van kleuters. Met de methode van 'Het Toverbos'.
Uitgeverij:	Lannoo
Plaats:	Tielt
Jaar:	2008
Pagina's:	160
ISBN-13:	978-90-209-7619-9
Prijs:	enkel 2 ^{de} hands in goede staat – verschillende prijzen bibliotheken

Peuters en kleuters hebben het niet altijd even gemakkelijk om hun gevoelens te beheersen. Dit geldt zowel voor de positieve als voor de negatieve gevoelens. In dit boek willen de auteurs wegwijzers uitzetten om peuters en kleuters beter met deze gevoelens te leren omgaan en hen daar als volwassene bij te helpen.

In het eerste deel wordt de **theoretische onderbouw** van het boek geleverd. Eerst en vooral wordt er dieper ingegaan op het thema van de gevoelens. Vervolgens gaan de auteurs dieper in op de sociaal-emotionele ontwikkeling van het jonge kind.

Een belangrijk middel om het gevoelsleven beter te leren kennen is het spel. De auteurs noemen dit de toverkracht van het spelen. In het spel kunnen veel, nagenoeg alle gevoelens gesymboliseerd worden. Het spelen heeft dan ook een meervoudig doel:

- de ruimte tussen fantasie en realiteit verkennen;
- sociale vaardigheden oefenen;
- leer omgaan met angsten en conflicten;
- oefenen voor later;
- cognitieve capaciteiten oefenen.

Voor volwassenen is spel de gelegenheid bij uitstek om door observatie binnen te kijken in de emotionele ontwikkeling van een kleuter. De auteurs geven concrete tips hoe volwassenen met de emoties van kinderen kunnen omgaan.

In het tweede deel van het boek komt de **methode van Het Toverbos**© aan bod. Let hierbij wel op: het is een verkenning van deze methode, geen handleiding. Een uitgebreide en zeer concreet geïllustreerde introductie wordt gevolgd door een overzicht van de sterkmakende punten van de methode. Tot slot van het boek staan de auteurs stil bij enkele problemen die zich kunnen voordoen bij het werken met Het Toverbos.

Een boek dat je op een snelle manier heel wat bijbrengt over de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen en dat een prima aanzet vormt om de methode van Het Toverbos beter te leren kennen.

Bron: <http://boeketje-onderwijs.skynetblogs.be/post/7217437/beter-omgaan-met-de-emoties-van-kleuters>

Filmpje: <https://www.youtube.com/watch?v=78WVITPmU00>

Samen-Spel in de kleuterklas – versterken van leerkracht-kindinteracties bij kleuters met externaliserend gedrag

Samen-Spel werd in 2010 ontwikkeld aan de KU Leuven door Caroline Vancraeyveldt, Sanne Van Craeyevelt, Karine Verschuere en Hilde Colpin. Kleuters met storend gedrag zoals druk, opstandig en agressief gedrag vormden hierbij het uitgangspunt.

Aan de hogeschool UC Leuven-Limburg werd Samen-Spel door Caroline Vancraeyveldt, Maai Huyse, Katrijn Vastmans en Els Bertrands verder uitgewerkt naar een haalbaar en effectief programma binnen de kleuterklas.

Wat is het Samen-spel

Het blijft moeilijk om alle kinderen in ons onderwijs te bereiken. Uit onderzoek blijkt dat een kwaliteitsvolle leerkracht-kindrelatie een cruciale factor hierin is.

Hoe doe je dat nu? Een kwaliteitsvolle relatie opbouwen met je kleuters?

In 2010 werd daarom aan de KU Leuven het Samen-Spel programma ontwikkeld voor kwetsbare kleuter). Het ging hierbij om kleuters met storend gedrag zoals druk doen, roepen, schelden, stampen...

In Samen-Spel focussen we op een warme, veilige relatie tussen leerkrachten en kleuters (2.5-6 jaar). De leerkrachten krijgen tools om dit te realiseren voor alle kleuters maar eveneens om beter om te gaan met storend gedrag van jonge kinderen. Samen-Spel impliceert nabijheid, verbondenheid en aanvaarding en wordt gerealiseerd door het samenspelen van de leerkracht en de kleuter (gebaseerd op het Amerikaanse programma Banking Time; Pianta & Hamre, 2001).

Samen-spel past binnen de verhoogde zorg op school.

Effectiviteitsonderzoek

Samen-Spel werd uitgetest in 46 scholen doorheen Vlaanderen en leerkrachten rapporteerden een betere relatie met de kleuter die het moeilijk had. Ook stelden de kleuters minder storend gedrag (Vancraeyveldt, Verschuere, Wouters, Van Craeyevelt, Van den Noortgate, & Colpin, 2014).

Toch bleek gaandeweg dat er nog wat praktische problemen waren.

Aan de UC Leuven-Limburg werd Samen-Spel daarom verder uitgewerkt naar een haalbaar programma in de kleuterklas. Lectoren, studenten en ervaren kleuterleidsters gingen samen aan de slag om van Samen-Spel een praktijk-proof programma te maken. De focus kwam hier op preventie te liggen: Hoe bouw je een kwaliteitsvolle relatie uit met alle kleuters in je klas?

Er werd ook een Samen-Spel leertraject uitgewerkt voor studenten en kleuteronderwijzers.

Opleidingsaanbod

Tijdens het Samen-Spel navormingstraject van expertisecel Art of Teaching krijgen de deelnemers tools in handen om zelf de leerkracht-kindrelatie te bevorderen. Video-opnames van Samen-Spel uit diverse klassen en uit de eigen klas worden besproken in een veilige context.

Doelgroep: kleuteronderwijzers, zorgcoördinatoren, zorgleerkrachten, pedagogische begeleiders, lerarenopleiders

Meer weten? Interesse in navorming?

Mail naar caroline.vancraeyveldt@ucll.be – expertisecel Art of Teaching, UC Leuven-Limburg

Meer info en bronnen

<http://samen-spel.weebly.com/>

<https://www.ucll.be/samenwerken/aanbod-voor-scholen/aanbod-voor-leerkrachten-en-directies/expertisetrajecten/samen-spel>

In **Caleidoscoop** verscheen over dit deel van het onderzoek een artikel met referentie:

- Vancraeyveldt, C. et al. (2016). Samen-Spel in de kleuterklas. Interventie voor het versterken van leerkracht-kindinteracties bij kleuters met externaliserend probleemgedrag. *Caleidoscoop*, jg 28/2, 28-33.

In **Kleuters & ik** verscheen over dit deel van het onderzoek een artikel met referentie:

- Huyse, M. et al. (2016). Samen-Spel in de klas. *Kleuters & ik*, jg 32/4, 6-10.

TOPspel – Aan de slag met beginnen grensoverschrijdend gedrag

Lagere school

TOPspel is een creatie van De Sleutel. De organisatie situeert zich binnen de gezondheidszorg en richt zich naar mensen met drugproblemen en risicogroepen met een aanbod van preventie, hulpverlening en werkgelegenheid in Vlaanderen.

TOPspel is een methodiek voor sociale vaardigheden in de lagere school en situeert zich dus bij preventiemateriaal. Het is gebaseerd op het gerenommeerde Good Behaviour Game (GBG) en kwam tot stand in een samenwerking van de hogeschool Thomas More Antwerpen, KU Leuven en uitgeverij die Keure.

[DeSleutel]
MENSEN KANSEN GROEIEN

THOMAS
MORE

KU LEUVEN

die Keure

Misschien komt het "Taakspel" sommigen nog bekend voor. Dit was enkele jaren geleden een vrij letterlijke vertaling van het GBG. TOPspel gaat een stap verder en is – naast de vertaling – ook een aanpassing voor het Vlaamse onderwijs.

Wat is het TOPspel

TOPspel is géén extra lessenkast maar een methodiek die flexibel te integreren is in bestaande lessen. TOPspel kan gespeeld worden door zowel de klastitularis als de leerkracht bewegingsopvoeding, de godsdienstleerkracht... Het traint de vakoverschrijdende eindtermen van de sociale vaardigheden in de letterlijke zin van het woord.

TOPspel gaat uit van de kracht van het positief ondersteunen van leerlingen, positieve groepsdruk, het negeren van negatief gedrag en het belonen van positief gedrag. Dit wordt in een spelvorm gegoten, wat zeer motiverend is voor kinderen én leerkrachten. Het spel is eenvoudig, kort en krachtig, waardoor de instap erg laagdrempelig is. De eerste effecten van TOPspel zijn al na een aantal weken merkbaar: het verbeteren van de werkhouding, minder storend gedrag in de les, meer efficiënte lessen, een toffere klasfeer met gelukkige kinderen én een geëmpowerde leerkracht.

TOPspel past binnen de brede basiszorg op school.

Effectiviteitsonderzoek

Uit onderzoek blijkt dat TOPspel werkt. Na slechts één TOPspeljaar vonden de onderzoekers reeds een positief effect van TOPspel op leerkrachten en leerlingen. De effecten zijn zichtbaar op 3 domeinen:

Klasmanagement

- Leerkrachten voelen zich competent en rapporteren dat ze:
 - duidelijker kunnen aangeven welk gedrag gewenst is in de klas
 - effectiever kunnen omgaan met storend gedrag
 - routines hebben ingeoeffend om de klas efficiënt te laten functioneren.
- Leerlingen geven aan dat
 - het rustiger is in de klas

- ze beter kunnen opletten en beter doorwerken
- de leerkracht de klas vlot rustig krijgt

Relaties tussen de leerlingen

De grootste vooruitgang wordt geboekt bij leerlingen met een lage gedragscontrole.

- betere relaties met leeftijdsgenoten
- leerlingen stellen zelf meer pro sociaal gedrag

De pestindicatoren

- minder rapportering van pesten
- minder slachtoffers van pesten
- minder meedoen aan pesten

Conclusie

Opmerkelijk: na slechts 1 jaar gedragsmanagement leerkracht en relaties tussen leerlingen verbeterd

Net deze verbeteringen zijn belangrijk voor de ontwikkeling van sociale vaardigheden. Er wordt een situatie gecreëerd om gewenst gedrag aan te leren. Zo komt TOPspel niet alleen tegemoet aan de vraag van de leerkrachten naar ondersteuning, maar ook aan de noodzaak om kinderen van kleins af aan sociale vaardigheden aan te leren die hen beschermen tegen allerlei problemen.

Opleidingsaanbod

Hoewel het spel eenvoudig is van opzet, is een grondige training van leerkrachten essentieel. De preventiedienst van De Sleutel werkte een begeleidingstraject uit. Schoolteams worden ter plaatse getraind (3 halve dagen) en leerkrachten ondersteund tot in de klas (2 klasbezoeken).

De kans op een goede implementatie is groter wanneer het programma onderdeel wordt van de algemene werkwijze en routines van de school en het hele schoolteam instapt in het traject.

Geïnteresseerde scholen kunnen vrijblijvend een infosessie aanvragen bij de Sleutel.

Meer info en bronnen

preventie@desleutel.be

www.desleutel.be/professionals/preventieaanbodvoorleerkrachten

www.hettopspel.be

Website van uitgeverij die Keure met info over opzet van het spel, getuigenissen, bijkomend materiaal, opleidingsmogelijkheden, onderzoeksresultaten...

Caleidoscoop, jg.29, nr.5 sept-okt 2017

Informatief artikel over doelen en opzet van het spel, de rol van de CLB-medewerker, het onderzoek en getuigenissen van leerkrachten.